

Roser Rovira i Freixenet

(Entrevista feta a Mataró el 3 de juny i el 14 d'agost del 2010)

MARGARIDA COLOMER / HISTORIADORA

Roser Rovira és una dona que pertany a l'Associació de l'Amical de Mauthausen, perquè el seu pare va morir en aquest camp de concentració. És un motiu prou important per fer-li una entrevista i tenir més testimonis dels vençuts de la Guerra Civil i després deportats als camps nazis. La Roser és una dona amable i afable, amb el ferm propòsit de fer conèixer la memòria del seu pare a les noves generacions, perquè el que ell va haver de viure no torni a passar mai més.

El seu pare, Esteve Rovira i Rovira, va néixer a Cabrera de Mar el 5 de juny de 1898. Era el tercer de cinc germans, fill de Francesc i Concepció. El pare de l'Esteve, en Francisco, havia fet d'agutzil a Cabrera.

L'Esteve va anar a l'escola de Vilassar de Mar. Tota la seva vida va conrear la lectura de diaris, revistes i llibres de la seva època. Va ser un dels promotors d'activitats culturals al seu poble. Escribia a revistes locals amb un català molt culte, en els seus escrits podem copsar l'admiració que tenia pel seu poble i la comarca del Maresme. Descrui els turons de Burriac, de Montcabrer, la Mar Mediterrània, les indústries i productes agrícoles que es conreaven a Cabrera, com la patata primerenca, les garrofes, i cereals de tota classe. També participava activament a la societat del seu temps. A Cabrera, com a molts pobles petits, hi havia dos cafès, un era el dels propietaris o políticament de dretes i, l'altre, el dels

treballadors de les terres o de les indústries que políticament eren gent d'esquerres. L'Esteve era un dels representants d'aquests últims i portava el "café". Per tant, era una persona compromesa i activa en el seu poble.

Va anar a treballar a una fàbrica de teixits de Cabrera i també feia de barber, per ajudar a

millorar la qualitat de vida familiar. De totes formes, amb les activitats socials del poble i el seu interès en llegir, va descobrir que una bona manera de guanyar-se la vida seria sent representant de llibres d'editorials de Barcelona que havia anat coneixent. Primer va fer aquesta activitat com a complaença personal, però va desco-

Esteve Rovira i Rovira,
pare de la Roser

briir que podia anar ampliant les seves vendes i guanyar-se la vida d'una manera divertida, ja que la lectura de llibres formava part del seu màxim plaer intel·lectual. Així, aquesta activitat el va portar a fer viatges a Madrid, València i altres ciutats importants de la península, fins i tot va anar a poblacions de la Catalunya Nord. Amb tot, va deixar de treballar de barber i a la fàbrica i va entrar al *Banco Vitalicio de España*. Amb la feina al banc i a les editorials, la família va viure de manera satisfactòria.

A banda de les activitats socials, culturals i professionals, Esteve Rovira es va casar amb Josefina Freixenet Rovira i varen tenir una filla, la Roser. El 1934 van marxar a viure, primer a El Masnou i, després, a Ocatà perquè a l'Esteve li anava millor per desplaçar-se a treballar. Però el 1935 va morir el seu pare i la parella no va dubtar d'anar acompanyar la vídua en els primers moments de la falta del marit. Al cap d'un any i donades les circumstàncies que la seva mare ja s'havia anat recuperant de la pèrdua del marit, l'Esteve i la Josefina van decidir anar viure a Barcelona, així ell no hauria de viatjar tant i estaria millor.

Però quan més bé estaven i quan menys s'ho esperaven, es va iniciar la sublevació militar del juliol de 1936 i la Guerra Civil. Ell que en un dels seus escrits parla «que una de les característiques dels cabrerencs és l'absència d'esperit bèl·lic». Com tants i tants d'altres catalans, va haver de suportar els inconvenients i mancances que té viure una guerra. Tot i això, no va marxar al front, ja que va treballar en una fàbrica de Sant Andreu on fabricaven material per a la guerra. Quan començaren a sovintejar els bombardeigs a Barcelona, patiren per la seva filla i decidiren que estaria més segura a Síria, a casa dels avis materns. Va ser com la

Roser va anar a viure amb els avis. Els pares anaven a Síria de tant en tant, sempre que podien veure la filla fins que el gener de 1939, amb l'arribada de l'exèrcit franquista a Barcelona, l'Esteve decideix anar-se'n a l'exili amb altres companys seus. No sabem les verdaderes raons de la seva decisió de marxar a França, ja que la seva filla no creu que estigués compromès políticament ni que hagués tingut cap càrrec important durant la guerra. El que sí que sabem és el que va dir a la seva dona Josefina. Li va explicar que després de la guerra, Barcelona havia quedat malmesa i que a França trobaria feines millors i que quan estigués establert les enviaria a buscar, a ella i a la seva filla.

Mentrestant, la seva dona decidí quedar-se a Barcelona i buscar feina per mantenir-se. De moment, la Roser, la seva filla, continuà a casa dels avis a Síria. La Josefina va trobar feina de cuidadora en una casa d'una persona gran a Sarrià. Quan podia anava a veure la seva filla, fins que el 1941 va trobar una feina a Síria i van poder viure juntes que era el seu gran desig. La feina que va trobar també era de cuidadora. La Roser ens explica que «va anar a cuidar un senyor, en Leopold, que havia quedat vidu, en aquells moments estava desesperat, ja que s'estimava molt la seva dona i no sabia què fer de la seva vida, necessitava alguna persona que portés la casa i la meva mare, ho va fer de manera senzilla i natural. Ella es va encarregar de totes les coses que feien referència a la casa, com una bona mestressa. La meva mare va conèixer aquest senyor perquè la família hi tenia una gran relació i era un senyor de molta confiança. En Leopold tenia una feina molt bona, era enginyer a les mines de Síria. Aquest senyor era una bona persona, el 1948 el veure que no tenien notícies del meu pare, em

va adoptar i em va estimar com una filla. Això no ho oblidaré mai. Cal deixar clar però, que entre en Leopold i la Josefina hi havia una bona amistat i res més, sempre es van ajudar mútuament.»

L'Esteve des de l'exili anava escrivint cartes explicant que les coses li anaven bé, que segurament tindria una feina de director en una editorial i així sempre simulava viure amb normalitat. Explicava que les coses professionals estaven encarrilades en bon camí, que aviat trobaria la feina desitjada i que la Josefina amb la seva filla podrien anar a viure amb ell. En algunes de les cartes diu que s'ha trobat amb persones conegudes de la família i els envia records, com si estigués vivint en una societat sense guerres. La realitat era un altra, pensem que la Segona Guerra Mundial va començar a la tardor de 1939. Aquesta actitud el que ens explica és perquè l'Esteve no volia que la seva dona patís per ell, ja que va marxar sense que ella hi estigués d'acord. Les cartes eren un testimoni d'estimació vers la seva dona i la seva filla i, per sobre de tot, servien perquè sabessin que era viu. La primera carta és del 12 de febrer de 1939 datada a Elna i l'última fou del 8 de desembre de 1940, data del seu desè aniversari de casament. Aquesta última l'escriu poc abans d'entrar al camp de concentració de Mauthausen.

L'Esteve va fer el camí de l'exili juntament amb altres republicans, amb els mateixos riscos, com els bombardeigs de l'aviació fascista, focus de resistència de l'exèrcit republicà, amb penúries com el fred d'aquell hivern, que diuen va ser dels més gelats de la història. Fou destinat a diversos camps de concentració a França: Agde, Saint-Cyprien i Argelers. A finals de 1939, a l'inici de la Segona Guerra Mundial, es va fer voluntari i es va incorporar a les companyies de refugiats espa-

nyols per a construir fortificacions a la frontera belga, després de ser destinat a altres indrets. El setembre de 1940, els alemanys el van fer presoner a França i el 13 de desembre del mateix any va entrar al camp de concentració de Mauthausen.

Quan els alemanys fan presoners els republicans espanyols, aquests són enviats en trens de càrrega amuntegats, sense aigua ni menjar, així hi poden passar dies fins arribar al camp nazi. Una vegada arriben al camp molts d'ells ja han mort als vagons del tren per asfíxia o per malaltia. Als que sobreviuen, els porten a les dutxes, els desinfecten, els afaiten totes les parts peludes del seu cos i els donen un pijama de ratlles amb un triangle blau. En aquest pijama de ratlles hi ha un número, l'Esteve tenia el 5231. El 17 de gener de 1941 el van desplaçar al camp de Gusen, annex al de Mauthausen, amb el número 10014. Quan entren al camp i porten per tota documentació el triangle blau d'apàtrides i un número, això els fa esdevenir un objecte i els deshumanitza, perquè aquest era un dels objectius del nazisme en els camps de concentració nazi.

En els camps nazis cada deportat tenia una esperança de vida d'una mitjana de nou mesos. Entre el desembre de 1940 i l'abril de 1941 està comprovat que hi hagueren moltes baixes a conseqüència de la duresa de l'internament. Segons Rosa Toran, es constata un 65,2% de mortalitat. L'hivern de 1940-1941 va ser el més dur per als republicans que van treballar al comando de la pedrera. Segons explica aquesta historiadora després de suportar sis mesos de règim d'esclavitud, un cop es feren palesos els efectes de l'afebliment pel treball i la fam, les malalties començaren a esdevenir cròniques i amb elles la mort, irreversible. L'agost de

1941 a Gusen moriren 246 espanyols republicans a la cambra de gas. És molt possible que entre ells hi hagués Esteve Rovira. Morí a Gusen l'1 d'agost de 1941.

No sabem exactament quina va ser la forma de la seva mort. En un escrit d'en Joan Vilalta i Reixach, veí de Cabrera, diu que fou gasejat. És molt probable que fos així, però no ho hem pogut comprovar, ja que no tenim testimonis directes d'alguna persona que hagués estat amb ell a Gusen. La mort per asfíxia a les cambres de gas era una de les més massives però coneixem també la d'injectar una dosi de benzina directe al cor, com en el cas de Francesc Verdalet, o bé la de matar-lo a cops de peu, com el cas del pare de Josep Alcubierre. No cal entrar en detalls més precisos per descriure cada una d'elles ja que totes són d'una violència extrema.

La Roser guarda les cartes del seu pare i una fotografia seva d'una manera entranyable. La informació del recorregut que va fer pels camps de concentració a França i Àustria la va obtenir gràcies a Leopold, l'home que li va fer de pare. Des del desembre de 1940, quan va entrar al camp de Mauthausen, la seva mare no va rebre cap més carta. A partir d'un temps de no rebre cap notícia va preocupar-se i amb l'ajuda de Leopold van escriure als cònsols d'Espanya a Viena, França i altres institucions internacionals com la Creu Roja. El dia 1 de juliol de 1944 des del consolat espanyol a Viena reben una carta en la qual se'ls informa que l'Esteve havia mort el dia 1 d'agost de 1941.

Totes les altres històries del seu recorregut com a exiliat i com a voluntari en la lluita contra el feixisme al costat dels francesos, la saben a través de les administracions belgues. En Leopold, com ja hem dit treballava com enginyer a les mines de Súria, en aquestes mines també hi tre-

ballava un director que era belga i estava molt ben relacionat amb les principals autoritats del seu país. Així fou com, a poc a poc, mare i filla van poder reconstruir la verdadera trajectòria de l'Esteve Rovira.

Ara la Roser viu a Mataró, i com ja hem dit, és membre de l'Amical de Mauthausen a Bar-

L'agost de 1941 a Gusen moriren 246 espanyols republicans a la cambra de gas. És molt possible que entre ells hi hagués Esteve Rovira.

Morí a Gusen l'1 d'agost de 1941.

celona, sempre més ha treballat per esbrinar el recorregut i la mort dels desapareguts a l'exili, perquè tothom pogués saber on eren els seus familiars. Per a ella i per a tanta gent que ha perdut els seus familiars té un gran interès en preservar la seva memòria i la de tots els altres, que com el seu pare van patir les salvatjades del feixisme. L'onze de setembre de 2004, l'Ajuntament de Cabrera va fer un homenatge en honor a la seva memòria, com activista cultural i com a combatent anti-feixista.

Els camps nazis van ser el cim del coronament del feixisme a Europa, foren la seva manifestació més monstruosa. Tot i això, hem de pensar que el feixisme existia abans de Hitler i Mussolini, i ha sobreviscut, en formes evidents o disfressades, a la derrota de la Segona Guerra Mundial. Arreu del món, allí on es comença negant les llibertats fonamentals i la igualtat entre els humans, es va cap un sistema autoritari, i és un camí en què és difícil aturar-se. Cal vigilar i donar la informació que calgui perquè no torni a passar mai més la tragèdia del genocidi.